

Bava Kamma (95a)

וְכָל הַיָּכָא דְגִזְלָה קַיָּמַת לֹא עָבוּד רַבְנָן תַּקְנִיתָא — **But** is it so that **wherever the stolen article is extant the Rabbis did not make an enactment** exempting the robber from returning it? וְהָרִי מְרִישׁ — **Why**, we have the case of a stolen **crossbeam** that the robber built into a mansion, דְּגִזְלָה — **yet we learned in a Mishnah** in *Gittin* (55a): — **And R' Yochanan ben Gudgeda also testified concerning a stolen crossbeam that [the robber] built into a mansion, that [the original owner] takes only its value** as compensation, but may not force the robber to return the crossbeam itself, מִפְּנֵי תַקְנֵת הַשְּׁבִימִים — **because of an enactment** that the Rabbis instituted **to assist those who wish to repent**, who might be reluctant to repent if they had to dismantle their house in order to return the beam to its owner. Thus, we see that the Rabbis *did* make an enactment to assist a potential penitent by exempting him from returning the stolen article that is still extant! — ? —

וְהָרִי מְרִישׁ — **It is different there.** דְּכֵינָן דְּאִיכָא פְּסִידָא דְּבִירָה — **For since there is the ruination of the mansion** involved in the removal of the crossbeam, שְׁוִייה רַבְנָן כְּדִלִיתָא — **the Rabbis treated it as though it is not extant.** However, since the crossbeam is physically present in the mansion and has not been *consumed*, the robber must pay the *value* of the crossbeam to the original owner (*Rashi*).

Succah (31a)

אָמַר רַבִּינָא — **Ravina said:** הָאִי כְּשׁוּרָא דְּמִטְלַלְתָּא דְּגִזְלָה — **Regarding the beam of a succah that had been stolen** and was then built into the succah, עָבְדִי לִיה רַבְנָן תַּקְנִיתָא — **the Rabbis made an enactment concerning it** and allowed the robber to merely pay the victim the value of the beam, rather than demolish the succah and returning the beam itself, מִשּׁוּם תַּקְנֵת מְרִישׁ — **because of the enactment concerning a stolen crossbeam.**

Bava Kamma (81b)

אָמַר רַבִּי יִשְׁמָאֵל בְּרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה אוֹמַר — **R' Yishmael the son of R' Yochanan ben Berokah says:** וְתַנְאֵי בֵּית דִּין הוּא — **It is a stipulation of the court** שְׂיָהָא זֶה יֵרֵד לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבִירוֹ — **that this beekeeper shall be allowed to go down into his fellow's field** וְקוֹצֵץ שׁוֹכֵן שֶׁל חֲבִירוֹ — **and cut off the bough of his fellow's tree** לְהַצִּיל — **in order to save his swarm** of bees that flew into the neighbor's field and settled on that bough; וְנֹתֵן לוֹ דָּמֵי שׁוֹכֵן שֶׁל חֲבִירוֹ — **and [the beekeeper] shall give him** as compensation **the value of his fellow's bough.** וְתַנְאֵי בֵּית דִּין הוּא — **And it is another stipulation of the court** שְׂיָהָא זֶה שׁוֹפֵף יַיִן — **that this person coming along with a barrel of wine shall be required to pour out his wine** וּמַצִּיל דּוֹבְשָׁנוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ — **and save** in the empty barrel **his fellow's honey;** וְנוֹטֵל דָּמֵי יַיִן מִתּוֹךְ דּוֹבְשָׁנוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ — **and as compensation he may take an amount equivalent to the value of his spilt wine from his fellow's honey.**

תקנת מריש

רש"י (ב"ק צה.) - ומיהו דמי בעי לאהדורי הואיל וגזילה קיימת בבירה.

פני יהושע - אף לאחר תקנתא דרבי לא זזה תקנת מריש ממקומה לענין שנותן דמיו וכדאשכחן באמת (סוכה לא.) גבי כשורי דמטללתא דאיירי בימי אמוראי ועבדי בה תקנת מריש, ואף לפי מה שכתבו התוספות דתקנתא דרבי ליתא אלא בגזלן קבוע או כשעשה תשובה מעצמו אפילו הכי נפקא מינה דאפילו איכא כל הני אפילו הכי חייב ליתן דמי מריש לפי רש"י כיון דגזילה קיימת.

תקנת מריש בקרקע

רבינו ירוחם (הובא בבית יוסף סוף סימן שעא) - משיג גבול ובונה הכותל בשל חבירו והכניס מהקרקע בתוך שלו ובנה על אותו כותל בניינים גדולים חייב לסתור הכל שלא עשו תקנת השבים בקרקע וכן כתבו הגאונים בתשובה.

רשב"א (ג, קפח) - עוד שאלת במסיג גבול ובנה כותל בחצר חבירו והכניס הקרקע בתוך שלו כאמה ובנה על אותו כותל בית גדול שסמך עליו ועכשיו בא בעל החצר להרוס כל בנינו אם נדון בזה כדין מריש או לא, תשובה, לא עשו תקנת השבים רק במטלטלין אבל בקרקע לא אמרו שימכור זה את שלו וישחית את נחלתו.

רמ"א (חושן משפט שס, א) - גזל קרקע ובנה עליה בניינים גדולים צריך לסתור הכל ולהשיב קרקע לבעלים דלא עשו תקנת השבים בקרקע.

סמ"ע (שס, ו) - דכיון דהוא דבר קבוע ועומד הוה ליה למידע דשל הנגזל הוא ולא הוה ליה לקנותו.

שער משפט (שסא, א) - ודבריו תמוהים דהא לאו בלוקח מגזלן אמרי הכא אלא בגזלן גופיה דודאי יודע שגזלו ואפילו הכי עשו תקנת השבים, ולשון העיר שושן [הלבוש] מתוקן יותר שכתב דלכך לא עשו תקנת השבים בקרקע דטעמא מאי עשו תקנת השבים כדי שלא יעלים הגזלן שגזל ולא יעשה תשובה ובקרקע לא שייך זה שאי אפשר להעלימה.

אם נעשה על ידי בנאים

שו"ת מב"ט (ג, קמג) - אם לא נעשה ההשגת גבול מדעתו רק שהבנאים הכניסו חצי אמה מקרקע חבירו שלא מדעתו אפשר שגם הגאונים יודו שעשו בו תקנת השבים ויפרע לבעל הקרקע מה ששוה החצי אמה כי לא החמירו אלא מפני מה שעבר על לא תשיג גבול רעך והכא לא עבר כיון שלא ידע.

משנה למלך (הל' גניבה ז, יא) - ואין נראין לי דבריו כלל. [אבל עי' שבט הלוי ח"ה עמ' רצג].

שער משפט - באמת דבריו נכונים דלענין גזילה מה חילוק בין ידע מהגזילה או לא ידע דאף בלא ידע צריך להחזיר הגזילה בעינא, אך מכל מקום נראה לי דהאי דינא תליא בפלוגתא דרבוותא דלפי שיטת הרא"ש שהביא הטור והרב רמ"א בסימן רע"ד דמי שהיה לו נחיל של דבורים... ואם כן הכא נמי בשלמא אם גזל קרקע ובנה עליו בנין גדול מדעת צריך לסתור בנינו ולא שייך בזה השבת אבידה דהוי כמאבד ממונו לדעת... אבל אם הכניסו הבנאים חצי אמה של חבירו ובנה עליו בנין גדול שלא מדעת הבעל הבית אם יצטרך לסתור הבנין מחמת זה ויהיה לו הפסד גדול מחויב בעל הקרקע ליטול דמי קרקעו בכדי להציל חבירו מן ההפסד... אך לשיטת החולקים על הרא"ש שם הכא נמי צריך לסתור כל הבנין.

ערך ש"י - לע"ד מכל מקום צריך לסתור הבנין ולהחזיר הקרקע כיון דמדינא ודאי הכי הוא ומאן דסבירא ליה דכופין לקוץ הענף ולשפוך היין הוא רק דסבירא ליה דתנאי בית דין הוא... ועוד דקרקע שאני דהא כתבו תוספות דאין אדם רגיל למכור קרקעותיו כלל.

משפט שלמה (ג, ז) - מה שכתב בערך ש"י דקרקע שאני יש לחזק את דבריו על פי שו"ת הרשב"א הנ"ל דלא מחייבין ליה לבעל הקרקע להשחית נחלתו ולמוכרה, ובספר שער משפט לא נימק כטעמו של הרשב"א ולכך הסתמך על טעמו של הלבוש... ולפי הבנה זו כתב דאומנם במקום תנאי בית דין דהשבת אבידה יהיה שייך תנאי זה גם בקרקע.

פתחי חושן (ב, סקל"ה) - מכל מקום נראה לכאורה שאף המב"ט והשער משפט לא אמרו אלא בהשגת גבול בדבר מועט, אבל כשבנה כל הבנין על קרקע חבירו אף על פי שנעשה בטעות לא מסתבר שיהא חייב בעל הקרקע לקבל דמיו. [וע"ע משפטי התורה סי' פ, וע"ש עוד בענין סוכה כה"ג].